

Użytecznik. Jak poukładać miasto

5 cz.

Cytadela

Fascynujące, zaskakujące, trochę śmieszne, trochę poważne - takie może być poznawanie dziedzictwa i krajobrazu miasta. Chcemy, aby była to twórcza i pełna emocji przygoda. Dlatego stworzyliśmy ten *Użytecznik*, pełen pomysłów na aktywności dla małych i dużych.

Z *Użytecznika* mogą korzystać rodzice z dziećmi w różnym wieku, babcie i dziadkowie z wnukami, wujkowie i ciocie z dziećmi, starsze rodzeństwo z młodszym - każdy, kto jest chętny, by poznawać swoje otoczenie w niebanalny sposób. Mamy nadzieję, że *Użytecznik* przyda się również nauczycielkom i nauczycielom poszukującym nowych, rozwijających aktywności dla swoich uczniów i uczennic.

Krajobraz miasta może być inspiracją do zabawy, niezwykłych poszukiwań, twórczych działań, artystycznych eksperymentów czy konstruktorskich wyzwań. Ale przede wszystkim krajobraz to nasze wspólne dobro, o które warto zadbać.

Cytadela

TROCHĘ WIEDZY

- 4 **Opowieść o sile natury**
- 5 **Twierdza Poznań i Fort Winiary**

DO DZIEŁA!

- 6 **Ludzie lasu**
 - 7 **Badacze Cytadeli**
 - 8 **Cytadela pod ochroną**
 - 9 **Park marzeń**
 - 10 **Zaprojektuj swój park**
-

Opowieść o sile natury

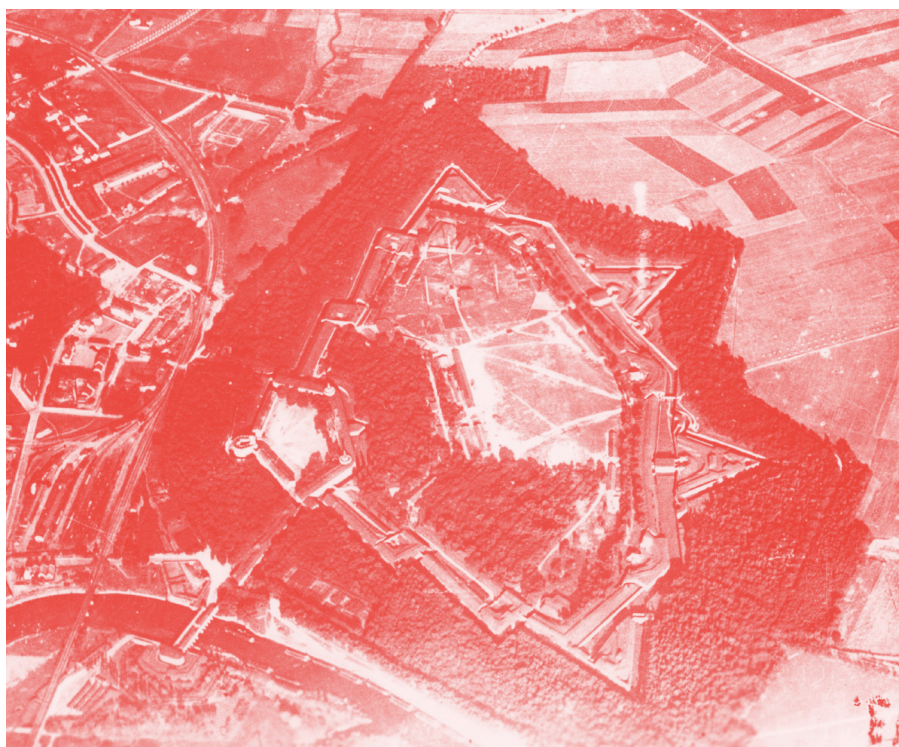
Nowojorczyści mają Central Park, my mamy Cytadelę. Miejsce jest bardzo lubiane przez mieszkańców Poznania. W 2008 jako cenny teren miejski zostało włączone w obszar Pomnika Historii.

Gdy spojrzymy na to, co pozostało z Cytadeli, widzimy fragmenty umocnień, ruiny porozrzucane w terenie. Z dawnej twierdzy nie zachowało się wiele. Fort został zniszczony w czasie II wojny światowej, a z jego cegieł odbudowywano Poznań. Oprócz nielicznych relikwów fortyfikacji ochronie podlega tu unikatowy krajobraz i zachowany na terenie Cytadeli cenny obszar przyrody.

Historia Cytadeli pokazuje skomplikowaną relację człowieka i natury. Fort jest dziełem ludzkiej techniki, a jego powstanie wiązało się z wprowadzeniem zmian w naturalnym krajobrazie. Gdy stracił swoją funkcję, miejsce stworzone na użytek wojny, gdzie zginęło wielu ludzi, zamieniło się w pełen spokoju, pięknej roślinności i dzieł sztuki miejski park (1970). Natura przejęła we władanie obszar dawnej twierdzy.

Powstanie parku było związane z nowoczesnym projektowaniem miast. Już w XIX wieku pojawiła się idea miast-ogrodów, którą podjęło wielu architektów. Dostęp do zieleni był też ważnym postulatem modernistów. Parki i tereny zielone miały być dostępne dla wszystkich mieszkańców i działać jak „zielone płuca” miast

Teren parku jest cenny przyrodniczo i należy do obszaru Natura 2000. Rośnie tu ok. 23 tysięcy drzew. Przy skrzyżowaniu ulic Armii Poznań i Za Cytadelą znajdziemy pomnik przyrody – dąb szypułkowy (*Quercus robur*), który zasadzono około 1840 roku. W starych fortach mieszkają nietoperze, a w parku 2 gatunki gadów, 4 gatunki płazów, 12 gatunków ptaków i 13 gatunków ssaków.

Jedno z pierwszych zdjęć lotniczych Fortu Winiary, 1924 rok, własność: Miejski Konserwator Zabytków w Poznaniu, [źr. www.cyryl.poznan.pl](http://www.cyryl.poznan.pl)

Twierdza Poznań i Fort Winiary

Historia powstania XIX-wiecznych fortyfikacji Poznania zaczyna się od pomysłu generała Karla von Grolmana, który w 1815 roku na tajnym posiedzeniu Ministerstwa Wojny przekonał króla Fryderyka Wilhelma III, że Poznań powinien być twierdzą. Miało to gwarantować bezpieczeństwo granic i pokazać, że „(...) Prusy za żadną cenę nie odstąpią tak potrzebnych im ziem i jednym uderzeniem zetrą w pył odwieczne intrygi i podstępny Polaków” (raport generała Karla von Grolmana).

Projekt na podstawie szkiców generała von Grolmana wykonał w roku 1828 major Johann von Brese. Założenie zaplanowano na wielką skalę. Na przestrzeni lat powstało 18 fortów, bramy miejskie, nowe drogi, śluzy wodne.

Śródszańiec (*Kernwerk*) Fortu Winiary, własność: Miejski Konserwator Zabytków w Poznaniu, [zr. www.cyryl.poznan.pl](http://zr.www.cyryl.poznan.pl)

Karl von Grolman, autor nieznanym, własność: domena publiczna

Twierdza Poznań była dziełem nowatorskim na skalę całej Europy, a także jednym z największych na kontynencie. Miała wytrzymać wieloletnie oblężenie. Jej sercem był Fort Winiary, nazwany Cytadelą Poznańską, zbudowany w latach 1828-1842 na Wzgórzu Winiarskim. Zajmował on teren wielkości około 100 ha i miał poligonalną, czyli wielokątną formę. Zarys tego kształtu zachował się do dziś.

Budowa umocnień była długa i kosztowna, a technika wojenna zmieniała się bardzo szybko. Znaczenie Cytadeli osłabło i w latach 1876-90 na obrzeżach miasta wybudowano zewnętrzny pierścień fortów. Twierdza poligonalna stała się z militarnego punktu widzenia zbędna. Fortyfikacje uniemożliwiały dalszy rozwój miasta i utrudniały codzienne życie mieszkańców, dlatego w 1902 roku władze podjęły decyzję o likwidacji części umocnień. Zaczęła się nowa epoka w życiu Poznania: z miasta-twierdzy zmieniał się w miasto-rezydencję.

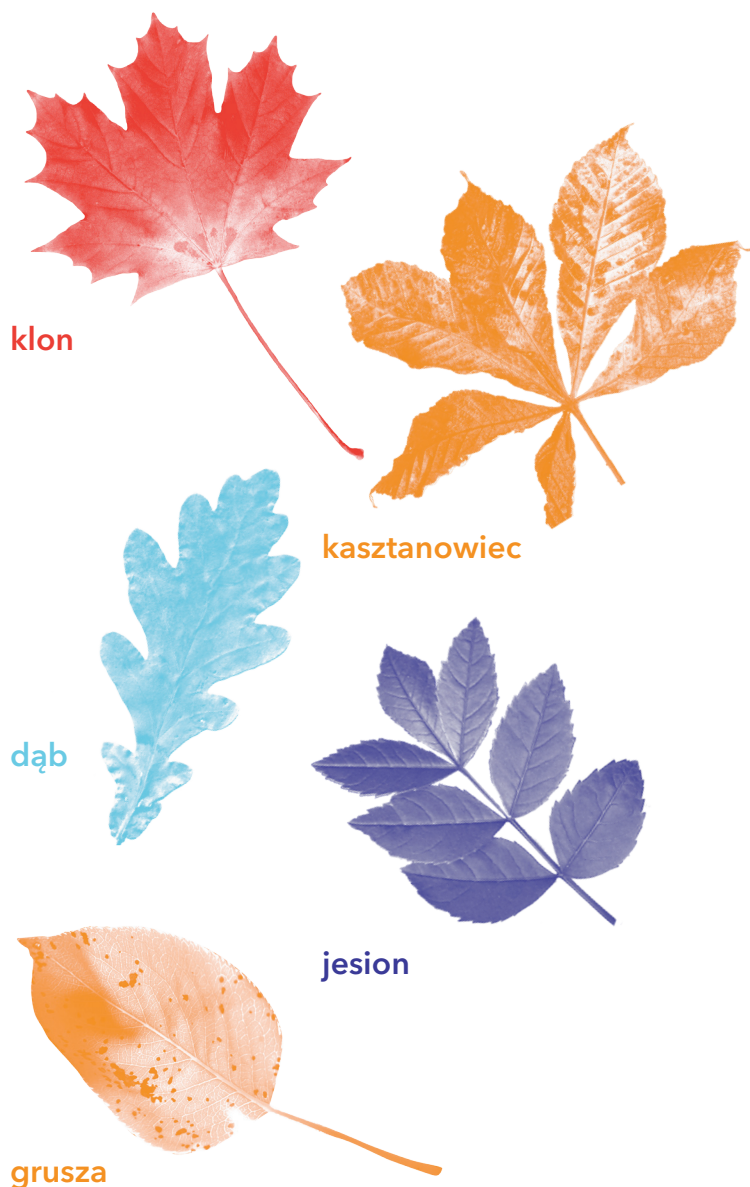
W czasie II wojny światowej Cytadela stała się pierwszy i ostatni raz miejscem walki. Niemiecka załoga Twierdzy Poznań (*Festung Posen*) broniła się tu przed Armią Radziecką, wspieraną przez Polaków. Obrona pochłonęła kilkaset ofiar. Zniszczeniu uległy wówczas tylko niektóre z umocnień fortu i nagrobki na cmentarzach. Wojenna historia twierdzy dobiegła końca.

Po wojnie cegły z poznańskiego fortu posłużyły do odbudowy wielu domów na terenie miasta. To właśnie rozbiórki dokonywane w latach 50. XX wieku miały największy wpływ na zniszczenie Cytadeli. Najważniejszy był jednak wówczas powrót do normalnego życia.

Ludzie lasu

Kolorowe liście dodają parkom i lasom niewiarygodnego uroku. Wybierzcie się na spacer po Cytadeli i zbierzcie liście pochodzące z pięciu różnych gatunków drzew: klonu, kasztanowca, dębu, jesionu i gruszy. Zadbajcie, by były w różnych kolorach: zielonym, żółtym, żółto-czerwonym. Im bardziej będą się od siebie różnić, tym lepiej, bo będziemy tworzyć gang liściastych ludzi lasu!

DO WYKONANIA ZADANIA POTRZEBNE BĘDĄ:

- liście pięciu gatunków drzew
- biała kartka
- klej
- plastikowe samoprzylepne oczy

1. Po spacerze przygotujcie sobie miejsce pracy. Jeśli liście będą wilgotne, pozwólcie im nieco przeschnąć.
2. Ułóżcie je na kartce, niech każdy ma trochę miejsca, w końcu ludzie lasu muszą mieć solidne ręce, nogi, a nawet włosy!
3. Przyklejcie liście w wybranych przez siebie miejscach – najlepiej w różne strony. Dajcie się ponieść wyobraźni. Niech leśni ludzie będą wyjątkowi – szczupli albo szerocy, kolorowi i zieloni.
4. Następnie naklejcie na liście oczy (może któryś będzie cyklopem?), a później rozpocznijcie kolejny etap radosnej twórczości – dorysujcie im nogi, ręce, włosy, ogony.

Możecie też nadać im imiona lub pseudonimy (pan Dąb brzmi dostojnie, jakby na co dzień nosił melonik, a w rękę trzymał drewnianą laskę!). Mogą one pochodzić od nazw gatunków drzew, z których pochodzą, dzięki czemu bezbłędnie je zapamiętacie. Połączycie przyjemne z pożytecznym, dobrze jest przecież znać dary lasu!

Badacze Cytadeli

Drzewa dają nam schronienie przed żarem lejącym się z nieba, wydają owoce, które chętnie zajadamy, bywają niekiedy miejscami pierwszych podwórkowych baz. Wiosną, latem i jesienią są gęsto pokryte liśćmi, które tworzą cudowną kolorystyczną kompozycję. Smutnieją zimą, gdy opadają ostatnie liście, a splątane, nagie gałęzie zaczynają straszyć.

Wygląd, zapach, kolory i dźwięki parku zmieniają się. Niezależnie jednak od tego, jaką porę roku mamy obecnie, wybierzcie się na spacer po Cytadeli. Co słyszać w parku? Jak on teraz wygląda? Bądźcie uważnymi obserwatorami okolicy i uzupełnijcie kartę obserwacji.

KARTA OBSERWACJI	Data obserwacji:
Pora roku:	Pogoda:
Kolory w parku:	Wygląd drzew:
Dźwięki w parku:	Zebrane skarby (liście, owoce drzew):

.....
Podpis obserwatora/obserwatorki:

Jeśli chcielibyście prześledzić zmiany, jakie zachodzą w parku na przestrzeni roku, wybierzcie się na Cytadelę podczas wiosny, lata, jesieni i zimy, a następnie porównajcie wyniki swoich obserwacji.

Park marzeń

W Poznaniu mamy ponad 30 parków, tereny zielone stanowią prawie ¼ powierzchni miasta, całkiem niedaleko znajduje się park narodowy i trzy parki krajobrazowe. Poza Cytadelą, objętą ochroną w ramach programu Natura 2000, na terenie stolicy Wielkopolski znajdują się także dwa rezerваты przyrody, obszar chronionego krajobrazu Dolina Cybiny, a to wszystko czyni nas niewiarygodnymi szczęściami, którzy mieszkają w dość zielonej okolicy. W parkach możemy odpocząć, zaczerpnąć świeższego powietrza, poobcować z naturą, gdy zmęczy nas przebywanie w betonowej dżungli. Wybierzcie się więc na spacer do pobliskich parków, zobaczcie, jak zostały zaprojektowane, obserwujcie, kto z nich korzysta i co się w nich znajduje.

Znajdźcie i zapiszcie nazwy parków, które znajdują się najbliżej Waszego miejsca zamieszkania lub Waszej szkoły:

1.
2.
3.
4.
5.

Wybierzcie się do parku z Waszej listy, w którym jeszcze nigdy nie byliście. Waszym zadaniem będzie przeprowadzić tam szczegółową inspekcję, która pomoże sprawdzić, czy jest to park, w którym każdy znajdzie miejsce dla siebie: park powinien być przyjazny zarówno dla dzieci, jak i dla seniorów, sportowców oraz rowerzystów. Sprawdźcie, czy tak na pewno jest!

KARTA PARKOWEJ KONTROLI		
Czy w parku znajduje się plac zabaw?	TAK	NIE
Czy plac zabaw jest atrakcyjny i bezpieczny dla dzieci?	TAK	NIE
Czy w parku znajdują się ławki?	TAK	NIE
Jaka jest łączna liczba ławek?		
Czy w parku są wyznaczone i dobrze widoczne ścieżki/chodniki?	TAK	NIE
Czy w parku są miejsca dla sportowców, np. siłownia, bieżnia?	TAK	NIE
Czy w parku znajduje się dostępna dla wszystkich toaleta?	TAK	NIE
Czy w parku znajduje się odpowiednia liczba koszy na śmieci?	TAK	NIE
Czy w parku znajduje się restauracja/lodziarnia/kawiarnia?	TAK	NIE
WYNIKI INSPEKCJI	POZYTYWNA ○	NEGATYWNA ○
Uzasadnienie:		

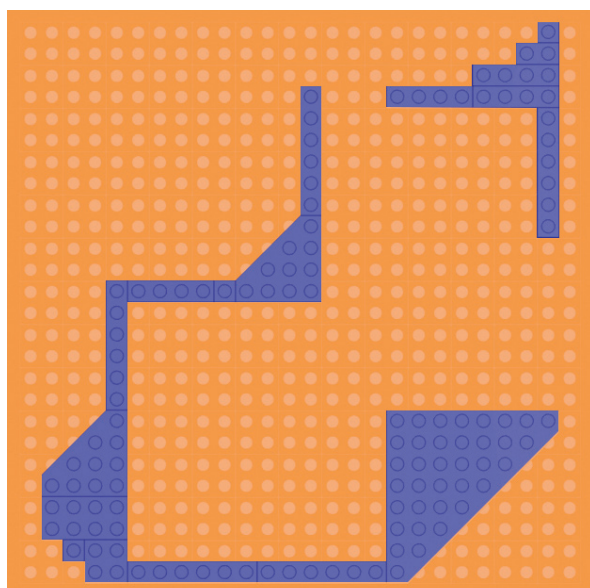
Zastanówcie się, czego w zwiedzonym przez Was parku brakowało, co można byłoby zmienić, by odpowiadał potrzebom wszystkich ludzi, którzy chcieliby go odwiedzić. To w szczególności przyda się Wam do wykonania kolejnego zadania!

Zaprojektuj swój park

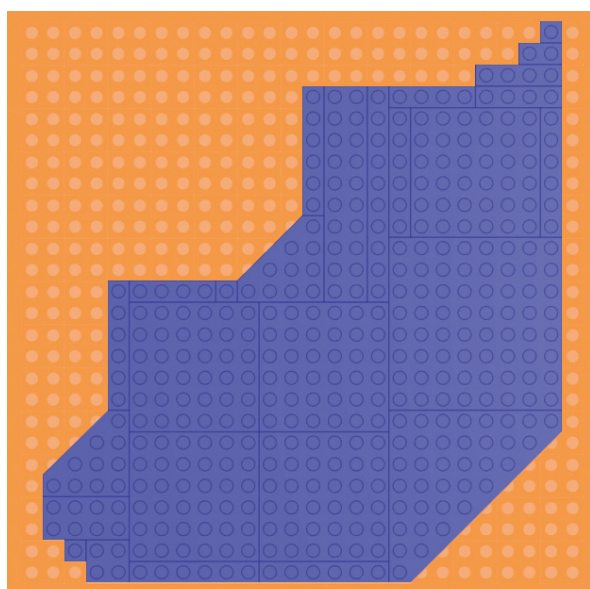

Obszar dawnego Fortu Winiary zajmuje dziś park Cytadela. Z dawnych umocnień pozostało jedynie kilka budynków. Przetrwiał jednak sam kształt tej specyficznej warowni.

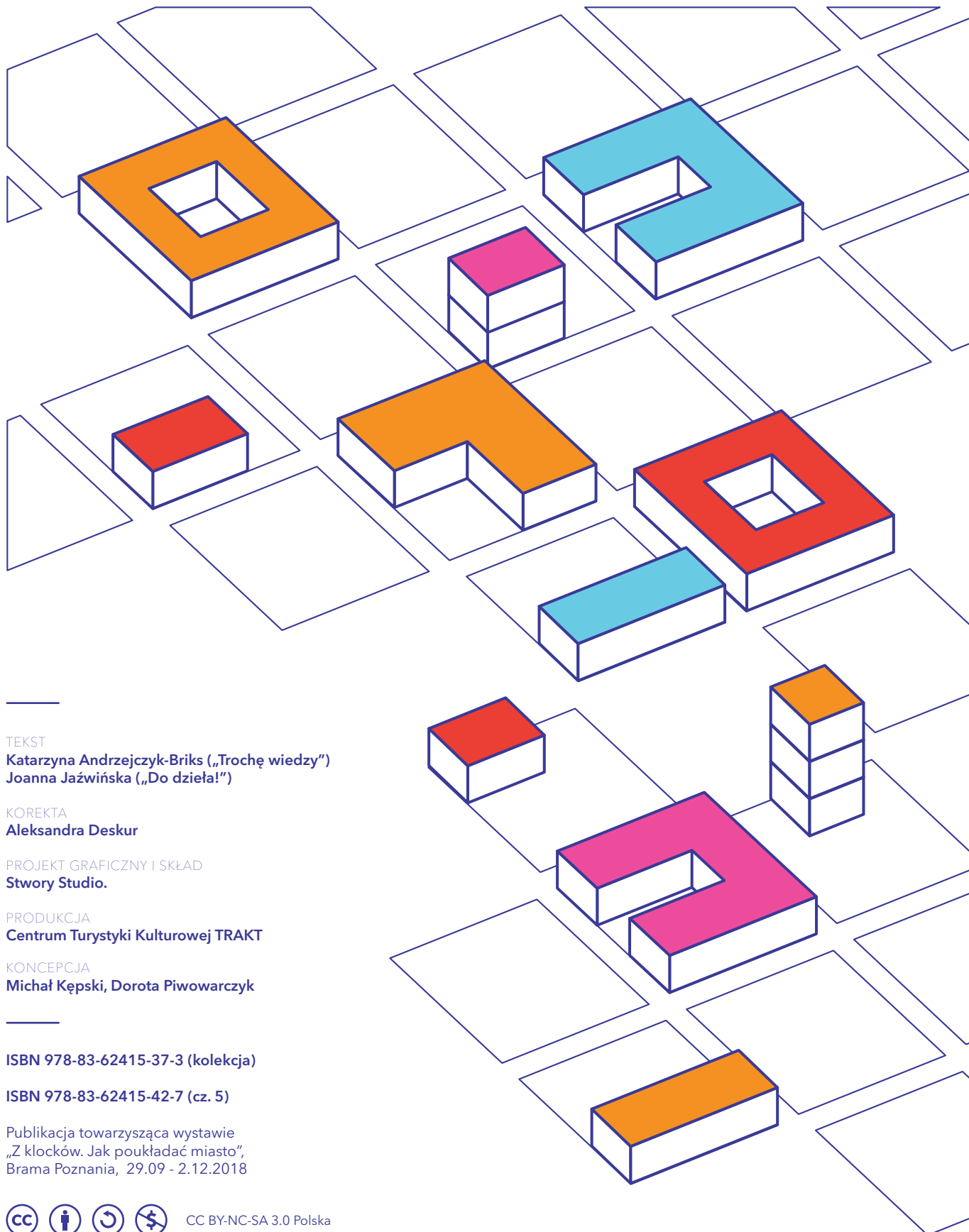
Z klocków możesz zbudować charakterystyczny kształt poznańskiej Cytadeli. Następnie uzupełnij planszę o wszystkie niezbędne elementy. Zaprojektuj swój własny park. Pamiętaj nie tylko o drzewach i krzakach, ale także o małej architekturze i dostępie do wody!

1 krok

2 krok

TEKST

Katarzyna Andrzejczyk-Briks („Trochę wiedzy”)
Joanna Jaźwińska („Do dzieła!”)

KOREKTA

Aleksandra Deskur

PROJEKT GRAFICZNY I SKŁAD

Stwory Studio.

PRODUKCJA

Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT

KONCEPCJA

Michał Kępski, Dorota Piwowarczyk

ISBN 978-83-62415-37-3 (kolekcja)

ISBN 978-83-62415-42-7 (cz. 5)

Publikacja towarzysząca wystawie
„Z klocków. Jak poukładać miasto”,
Brama Poznania, 29.09 - 2.12.2018

CC BY-NC-SA 3.0 Polska

Poznań 2018

organizatorzy:

patronat:

Dofinansowano ze środków
Muzeum Historii Polski
w Warszawie w ramach
Programu „Patriotyzm Jutra”.

